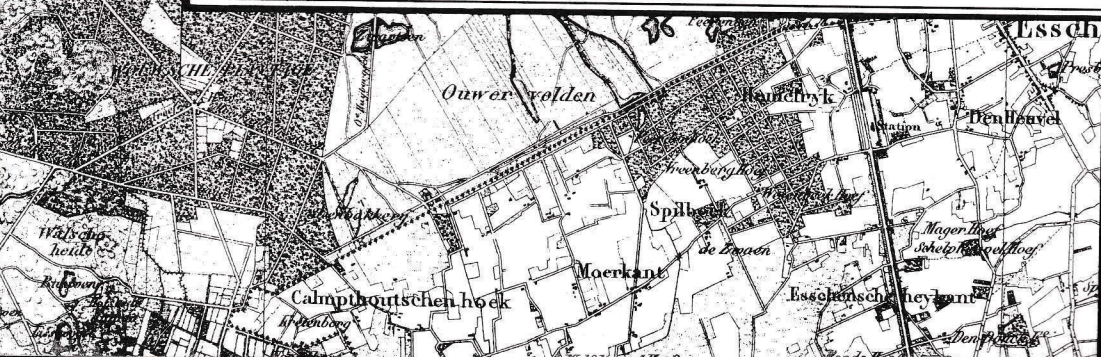

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

Wouw in de Tweede Wereldoorlog

Paardenvordering gaf boeren problemen

Al voor de Tweede Wereldoorlog werden lijsten van paarden die in het land aanwezig waren opgesteld. Paarden waren net voor en in het begin van de oorlog nog de aangewezen werkkrachten voor het vervoer. Het aantal auto's was nog niet zo erg groot en een groot deel van het Nederlandse leger verplaatste zich nog met de fiets. Toen op 29 augustus 1939 de mobilisatie werd afgekondigd, werden ook een groot aantal paarden gevorderd. Tevoren waren die paarden al gekeurd en op lijsten geplaatst.

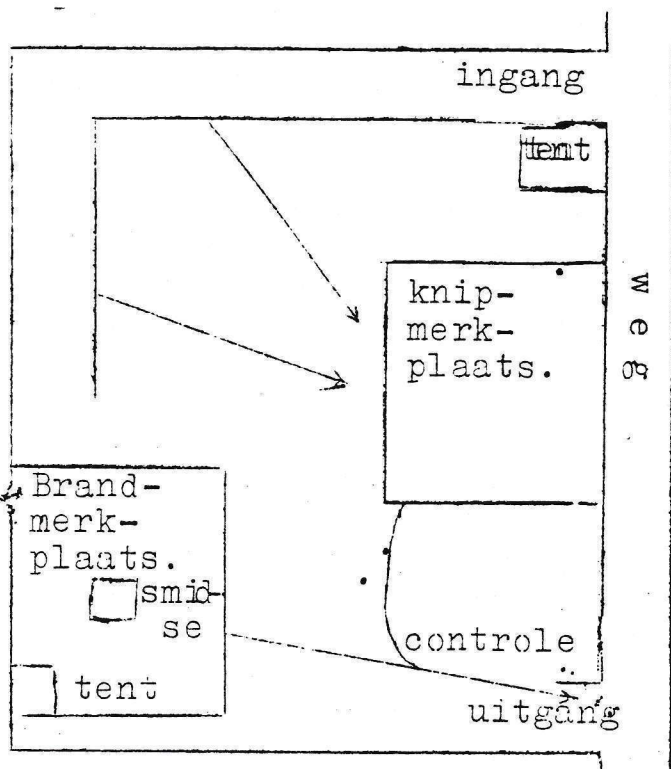
De gemeente Wouw was van oudsher een agrarische gemeente, dus was er een groot aantal paarden aanwezig. Op 12 april 1938 werd een lijst samengesteld van de paarden van 3 jaar en ouder. De Wouwse lijst telde toen 430 paarden. Deze paarden werden op een alfabetische lijst geplaatst. Op 12 april 1938 moesten ze naar de vorderingsplaats op het excercitieterrein "Kijk in de Pot" in Bergen op Zoom ter vordering worden aangeboden. Voor Wouw was de tijd vanaf 9.20 uur gereserveerd.

De gemeente liet aan de paardenbezitters weten dat ze zich om half acht 's morgens moesten verzamelen nabij de Tol in Wouw op de weg van de Tol naar Zoomvliet. Van daaruit zou het gezamenlijk richting Bergen op Zoom gaan.

Uiteindelijk blijkt dat er slechts 58 mensen met hun paarden verschenen zijn. Of er inderdaad ook Wouwse paarden gevorderd zijn, is niet in het dossier te vinden.¹⁾

Duitse vorderingen

Vanaf 1940 nemen de Duitsers de vordering van paarden over en zij gaan daarbij professioneel te werk. Eind december 1940 maakt de

Tekening bij de verplichte paardenkeuring. Zo moest een keuringsplaats in grote lijnen worden ingericht. (Archief gemeente Wouw).

Duitsche Weermacht bekend dat er op korte termijn in de provincie Noord-Brabant 4600 paarden ter vordering voorgeleid moeten worden. Er zal eerst een voormonstering plaatsvinden. Alle paarden van drie jaar en ouder moeten verschijnen en uit deze paarden zal een selectie gemaakt worden. De burgemeester van Wouw krijgt opdracht om op 14 januari 1941 een terrein gereed te maken waar een dergelijke keuring gehouden kan worden.

"Op den dag der voormonstering, welke is vastgesteld op 14 januari 1941 en aanvangt om 9.30 uur, gelieve U zorg te dragen, dat aanwezig zijn een smid met knechten, met veldsmidse, twee man personeel en twee administratiehokjes", zo schrijft de provinciaal voedselcommissaris voor Noord-Brabant.²⁾

De commissaris geeft aan dat het terrein een aparte in- en uitgang moet hebben. Om op tijd te kunnen beginnen dient het terrein de dag te voren al gereed gemaakt te worden. Vlakbij de monsteringsplaats moet bovendien een terrein zijn waar de aangevoerde paarden verzameld kunnen worden.

"Van belang is ook, dat voldoende politietoezicht aanwezig is, om belanghebbenden op een afstand te houden, geen verkeersstremmingen te doen plaatsvinden en tevens om te controleeren dat de paarden die het monsteringsterrein verlaten ofwel van een knipmerk (H), ofwel van een brandmerk (cijfer) zijn voorzien."

Op 31 december laat de Wouwse burgemeester weten, dat hij besloten heeft om het marktterrein in Wouw voor de monstering te gebruiken. Aan de Markt woont een smid (Bakx), dus die hoeft niet ver met allerlei spullen te sjouwen.

Uit een brief van 3 februari 1941 blijkt dat er in totaal 250 paarden op de voormonstering aanwezig geweest zijn.

Nieuwe voormonsteringen

Het bleef niet bij die ene voormonstering van begin 1941. Eind 1941 is het opnieuw raak. In een brief van 18 november 1941 geeft de provinciaal voedselcommissaris aan dat er op dinsdag 25 november 1941 om 8.30 uur opnieuw een voormonstering plaats zal vinden.

Ook nu moet er een terrein in orde worden gemaakt. Nu worden er echter allerlei andere eisen aan dit terrein gesteld:

*"Als monsteringsplaats moet een terrein worden gekozen, hetwelk behalve beschut, tevens effen en verhard is en de gelegenheid biedt de paarden, stapvoets en in draf voor te leiden. Zoo mogelijk moet het voorleiden kunnen geschieden in een driehoek, zoodat de paarden in hun gang zoowel van achteren, opzij, als van voren bekeken kunnen worden."*³⁾

De administratie moet bijgehouden kunnen worden in een ruimte in een huis in de directe nabijheid van het terrein. In de marge van de brief heeft iemand met potlood geschreven: '*huis Borghouts voorstel*'. Daaruit mogen we de conclusie trekken dat deze monstering opnieuw op de Markt plaats heeft gevonden en dat men de administratie onder wilde brengen in het huis waar schilder Borghouts woonde.⁴⁾

Er moest verder voldoende toezicht aanwezig zijn en één of twee arbeiders met een zweep, schop en bezem. Iemand schreef met potlood nog het woord kruiwagen in de marge. En een goed verstander heeft maar een half woord nodig. Waarschijnlijk had men bij de eerste keuring geleerd dat de paarden hier en daar wat lieten vallen en door een schop, bezem en kruiwagen in de buurt te houden kon dat snel opgeruimd worden.

Vorderingen

Werd een paard daadwerkelijk gevorderd, dan kreeg de eigenaar een vorderingsbewijs en werd er ook betaald. Gedurende de gehele oorlog moesten er regelmatig gevorderde paarden door boeren naar Bergen

op Zoom worden gebracht. Verschillende geïnterviewden gaven dit in hun verhaal aan. Boeren kwamen dan wel in de problemen bij het bewerken van het land en het oogsten. Volgens enkele geïnterviewden werd er bij de vordering ook selectief opgetreden.⁹⁾

Van deze daadwerkelijke vorderingen blijkt niets uit het dossier in het Wouwse gemeentearchief. Daarin bevinden zich alleen de lijsten met maatregelen voor de voormonsteringen en de lijsten met problemen die zich hebben voorgedaan.

Die voormonsteringen gingen ook in 1942, 1943 en 1944 door. Zo zijn er voormonsteringen bekend van 28 maart 1944 en 31 mei 1944.

De problemen doen zich voor aan het eind van de oorlog. Dan worden paarden gevorderd door de Duitsers waar geen vorderingsbewijzen voor afgegeven. Zo wordt op 6 september bij de kinderen Boshouwers, Wouw C11 een paard met tuig door de Deutsche Weermacht meegenomen. Het blijkt er één van een lijst van in totaal 28 paarden die in die periode zonder vorderingsbewijs zijn meegenomen.

Op 16 september 1944 stelt plaatselijk bureauhouder Christ Daverveldt van de provinciale voedselcommissie voor Noord-Brabant een lijst op van paarden die in beslag zijn genomen. Uit de gehele gemeente vinden we daar namen op. Bij een aantal boeren werden zelfs twee paarden meegenomen. De totale waarde van de gevorderde paarden bedraagt f 35.860,-. Bij één paard werd later de aantekening gemaakt dat dit paard weer terug is, terwijl bij twee andere paarden de aantekening gemaakt werd dat die niet gevorderd waren.

Ook in de dagen na 16 september worden paarden in beslag genomen zonder dat een 'Beschlagnahmebescheinigung' aanwezig is. Burgemeester P. de Jong maakt op 23 september een lijst op met nog negen paarden die tussen 16 september en 22 september 1944 zijn meegenomen. Deze paarden vertegenwoordigden een waarde van f 12.075,-.⁹⁾

Niet alleen de paarden werden meegenomen, ook het paardetuig werd gevorderd. Burgemeester P. de Jong heeft het in die septembertagen van 1944 wel druk gehad, want op deze lijst komen 33 namen voor van boeren waar het paardetuig werd meegenomen. Achter alle namen is een bedrag van f 200,- voor het tuig opgenomen, alleen het paardetuig

van J. Elst vertegenwoordigde een waarde van f 265,-. Die prijs van tweehonderd gulden blijkt niet zomaar uit de lucht gegrepen, want burgemeester P. de Jong geeft daar een verklaring voor.

"De Burgemeester der gemeente Wouw verklaart, dat de prijs van een nieuw stel paardetuig volgens opgave van een deskundig zadelmaker bedraagt f 305,-. Volgens door bedoelden zadelmaker gedane opgave bedraagt de tegenwoordige waarde van de op bovenstaande lijst opgenomen paardentuigen per stel f 200,-."

Later zijn alle vorderingen van paarden, paardetuig en wagens en karren nog eens op een verzamellijst bijeen gebracht. Naast gedupeerden uit de gemeente Wouw staan daar ook enkele namen op van mensen van het eiland Tholen. Dat eiland was door de Duitsers onder water gezet en de boeren waren met hun gezinnen met paard en wagen en een deel van hun aardse goederen Noord-Brabant en Zuid-Holland in getrokken.

Bij het vorderen vroegen de Duitsers zich uiteraard niet af of het om Wouwse paarden ging of van mensen van Tholen. Zo raakte J. Kloet uit St. Maartensdijk zijn kar kwijt en M. de Rooij uit Stavenisse zijn wagen en bij de Fa. Krijger uit Poortvliet ging het om een paardetuig en een paard. In totaal telt de lijst 94 vorderingen.

Betalingen

Na de oorlog zijn nog wel betalingen verricht. Zo zit er in het dossier een overzicht uit 1945 waarop staat aangegeven welke bedragen betaald zijn voor paarden, tuigen en wagens, compleet met verklaringen van de benadeelden, die uiteraard bij ontvangst voor betaling moesten tekenen.

De zaak loopt ook in 1946 nog door, want de Dienst Landbouwherstel, Inspectie West-Brabant vraagt dan aan de gemeente voor welke paarden er betaald is uit de gelden die door de Duitse Weermacht in de kas

van de gemeente zijn gestort. Gemeenteontvanger Louis Sauter laat per kerende post weten dat het om 31 paarden gaat, waarbij hij een overzicht voegt van de boeren die geld hebben ontvangen. De namen op die lijst komen overeen met de lijst van gevorderde paarden zonder bewijs uit september 1944. Er zijn enkele uitzonderingen gemaakt en die wijzen op de potloodaantekeningen waaruit blijkt dat de paarden niet gevorderd waren of dat ze later zijn teruggekomen.⁹⁾

Een laatste brief over dit onderwerp is van Christ Daverveldt, de plaatselijk bureauhouder van de voedselvoorziening in Wouw en Heerle. Hij laat weten dat er een bedrag van f 47.935,- aanwezig was op het gemeentehuis in Wouw. Dat geld is afkomstig van de voormalige Duitse Weermacht en het zou bestemd zijn om daarvan gevorderde paarden te betalen. Hij wil van het gemeentebestuur weten of het bedrag al uitbetaald is.

Het antwoord van de gemeente ontbreekt, maar waarschijnlijk is Daverveldt dezelfde lijst toegezonden die eerder naar de Dienst Landbouwherstel werd gestuurd.

Wouw, 24 september 1995

Noten:

1. GAW A106. Vordering paarden (1938-1946). Lijst met paarden uit 1938.
2. GAW A106. Brief van 27 december 1940, compleet met tekening van een voormonsteringsterrein.
3. GAW A106. Mededeling van de provinciaal voedselcommissaris voor Noord-Brabant van 18 november 1941.
4. Deze woning stond op de plaats waar nu op het plein voor het gemeentehuis de gemetselde pilaartjes van Kees Keijzer zijn aangebracht.
5. Zie onder meer het interview met Piet Potters en Kees Luijsterburg.
6. GAW A106. Schattingslijsten van 16 september 1944 en 23 september 1944.
7. GAW A106. Niet gedateerde schattingslijst, die vergeleken met andere stukken van 23 september 1944 moet stammen.
8. GAW A106. Brief van 5 april 1946 aan de Dienst Landbouwherstel in Roosendaal.

